

DIN CORESPONDENȚA SECRETĂ A AMBASADORULUI FRANȚEI ÎN ROMÂNIA, ÎN ANUL 1917

de
LUANA POPA, TITUS HAȘDEU

Desfășurarea evenimentelor militare și politice din primăvara și vara anului 1917 a pus România într-o situație deosebit de precară. Descoperită din punct de vedere militar, în bună parte și din cauza neonorării de către aliați a angajamentelor pe care și le asumaseră, suportând în mod practic singură șocul principal al dispozitivului inamic din Europa centrală și de sud-est, cu teritoriul ciopîrțit și cu resursele sleite, România rezista cu eroism lovirilor primate.

Evenimente de excepțională importanță se petrec în același timp în Rusia, unde Revoluția din februarie 1917 răstoarnă guvernul și regimul țarist, unul dintre principalele bastioane ale reacțiunii internaționale, încurajând pe o scară largă lupta revoluționară a popoarelor asupra lor. Faptele respective vor influența puternic, în desfășurarea lor, situația și acțiunile de pe frontul de est.

Asupra atmosferei de pe frontul din Moldova, a frământărilor din sînul cercurilor politice românești, a eforturilor poporului român de a onora angajamentele asumate față de aliați, dar mai ales de a înfăptui visul secular al unirii neamului se opresc o serie de rapoarte ale diplomaților francezi aflați la Iași și în străinătate adresate ministrului de externe al Republicii Franceze, Al. Ribot.¹ Majoritatea acestor documente poartă semnătura contelui Charles de Saint Aulaire, ambasador al Franței în România în perioada anilor 1916—1918², unul dintre politicienii europeni care a avut o atitudine favorabilă țării noastre, sprijinînd, de altfel, lupta pentru unitate națională a poporului român³, fapt

¹ Arhivele Statului București, *microfilme Franța, rola 90*, cadrele 6- 25

² Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea*, București, 1939/1940, p. 753

³ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia — încununarea ideii, a tendințelor și a luptelor de unitate a poporului român*, Cluj, 1968, p. 363; Contele de Saint Aulaire, *Nouii cuvinte franco-române*, Editura Socec, 1931, p. 7

care îi va aduce alegerea în mai 1929 ca membru de onoare al Academiei Române.⁴

În articole și lucrări, dintre care amintim *Cuvinte franco-române*, *Patru discursuri*, și mai ales în memoriile sale *Confession d'un vieux diplomate*, el face aprecieri binevoitoare la adresa României și a oamenilor ei politici⁵. Unul dintre aceștia, Constantin Argetoianu, în stilul său ironic, ne-a lăsat portretul ministrului francez. „Scrobit în tradițiile diplomației franceze, moștenite în familia sa din tată în fiu — scrie memorialistul român — Saint Aulaire ni s-a înfățișat ca un mare senior de pe vreme veche. De o impecabilă ținută, elegant prin sobrietatea sa, noul trimis al Franței impresiona din primele clipe printr-un savant amestec de autoritate și de omenie, în tot ce spunea. Și ce spunea, spunea frumos, într-o franțuzească clasică, ce trăda numaidecît omul de a adîncă cultură literară.”⁶

Un prim aspect la care ne vom referi în cele ce urmează îl constituie ecoul pe care l-a avut, în corespondențele diplomatice, trimise în lunile iunie-iulie 1917 spre Paris din Iași și Washington, misiunea reprezentanților transilvăneni în S.U.A., alcătuită din Vasile Lucaciu, Ion Moța și Vasile Stoica, avînd drept scop propagarea în rîndul cercurilor politice și al opiniei publice americane a ideii unirii Transilvaniei cu România și mai ales, organizarea unei unități de voluntari români transilvăneni⁷. Deși caracterul reprezentanței era neoficial, ea s-a bucurat de asentimentul primului ministru I. Brătianu, precum și de recomandarea scrisă a conțelui de Saint Aulaire și a însărcinatului cu afaceri al S.U.A. la Iași, Andrews. Mai mult, ambasadorul francez înaintează superiorilor săi, ministrul de externe și de război, un raport favorabil ideii creării unei legiuni formate din voluntarii transilvăneni stabiliți în S.U.A.⁸ Dar planul delegaților ardeleni se va lovi de „atitudinea rezervată” a oficialităților americane și mai ales a secretarului Departamentului de stat, Robert Lansing, care, remarcînd interesul manifestat inițial de Franța pentru misiunea românească, se pune în gardă de perspectiva încercărilor Antantei de a atrage S.U.A. pe poziția sprijinirii integrale a proiectelor lor⁹.

Nici cercurile militare franceze nu se arată entuziasmate de acest plan. „Am onoare de a vă aduce la cunoștință — scria la sfîrșitul lunii iunie, ministrul de război, adresîndu-se președintelui Ribot — că din punct de vedere militar această problemă pare lipsită de interes pe mo-

⁴ La 28 mai 1929 conțele de Saint Aulaire este ales membru de onoare al Academiei Române. Alegerea sa este expresia prețuirii de care se bucura diplomatul francez în rîndul opiniei publice românești. Lucian Predescu, *op. cit.*, p. 753

⁵ Ion Bulei, 1916. *Zile de vară*, Editura Eminescu, 1978, p. 254

⁶ *Ibidem*, p. 142

⁷ Boris Ranghel, *Relațiile româno-americane în perioada primului război mondial (1916—1920)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 31

⁸ Arhivele Statului București, *microfilme Franța, rola 90, cadrele 7-8*

⁹ Boris Ranghel, *op. cit.*, p. 32

tivul dificultăților pe care le-ar prezenta transportul în Franța a contingentelor de această natură reunite în S.U.A. Într-adevăr legiunea transilvăneană n-ar putea fi transportată în Franța decât de marina S.U.A. Însă aceasta nu poate deja asigura transportul forțelor americane decât în termeni foarte îndepărtați și n-ar putea fi vorba să se modifice ordinul transporturilor stabilit pentru aceasta, nici să se întîrzie nici măcar cu o zi sosirea diviziilor americane în Franța spre beneficiul unei unități necreate încă și a cărei valoare rămîne problematică, admițînd chiar că recrutarea sa ar fi posibilă. În aceste condiții, consider că nu e cazul să folosim ofițerii noștri pentru acțiunea de recrutare". Referindu-se la fruntașul transilvănean Vasile Lucaciu, în document se specifică: "... abatelui Lucaciu ar merita să-i dovedim un anumit interes de natură exclusiv morală"¹⁰.

La rîndul său, Jules Jusserand, ambasadorul francez la Washington, nota la 15 iulie 1917 în raportul către Al. Ribot: „N-am pierdut ocazia ca la prima întrevvedere pe care am avut-o cu secretarul Departamentului de stat... să mă exprim în sensul în care îmi era indicat privind proiectele lui Vasile Lucaciu și ale Misiunii transilvănene. Se pare, după aceste instrucțiuni, că misiunea despre care este vorba e destinată unui eșec cert... Nu pot să mă rețin să nu regret că înaintea oricărei verificări prealabile au fost lăsați să se pună pe drum, pentru un voiaj atît de lung și costisitor"¹¹.

Dacă în vara anului 1917 încercarea de a se constitui în S.U.A. o unitate militară transilvăneană eșuează, în schimb în Rusia iau ființă primele detașamente de voluntari ardeleni¹², care înfrățite cu armata română pe cîmpurile de luptă de la Mărăști, Mărășești și Oituz vor zădărnici proiectele Germaniei de a ocupa Moldova, de a scoate România din război și de a o împărți.

Intrarea, la începutul lunii iunie, a acestor voluntari în Iași va face o impresie deosebită asupra lui Saint Audaire. „Publicul român — nota el — a făcut o primire entuziastă și nu puteai să nu te miri cînd vedeai defilînd pe străzile orașului pe acești soldați bine echipați și bine antrenați, toți în formă fizică excelentă și al căror caracter de voluntar garantau ținuta morală". Martor al procesului de refacere a potențialului militar și moral al României, ambasadorul francez subliniază în continuarea raportului său: „Cu puține zile în urmă, ... o prezentare în ținută de țară arătase populației din acest oraș unele din cele mai bune batalioane reconstituite de misiunea noastră; impresia de forță care se degaja a fost sezizată de majoritatea oamenilor.” Și conchide: „Se poate spune că la ora actuală, românii au încredere în armata lor, nu ca acum un an cînd își făceau iluzii cu privire la război și despre calitățile pe care le-au dobîndit pentru a-l duce la bun sfîrșit. Instruiți de suferințele

¹⁰ Arhivele Statului București, *microfilme Franța, rola 90, cadrul 7*

¹¹ *Ibidem*, cadrul 11

¹² *Ibidem*, cadrul 9

lor și de greșelile guvernanților lor sint acum capabili să aprecieze ade-vărata valoare a soldaților lor”.¹³

Atent observator al evenimentelor și mai ales al implicațiilor, Saint Aulaire evidențiază în același document atitudinea favorabilă a guver-nului provizoriu rus față de dorința prizonierilor români din fosta armată austro-ungară de a forma detașamente de voluntari și ecoul acestei mișcări naționale în rîndul soldaților ruși din Moldova. „Sărbătorirea transilvănenilor — arată Saint Aulaire — a produs de asemenea o in-fluență favorabilă asupra spiritului armatei rusești. Comitetele de sol-dați au înțeles că acești voluntari au să se bată cu fostul lor stăpîn, pen-tru a-i smulge pămîntul pe care-l locuiau și nu erau trupe împinse la război de un guvern imperialist”. Mai mult, diplomatul francez sur-prinde impresia produsă de adunarea din Piața Unirii, din 8 iunie 1917, cînd ostașii ruși au văzut „membrii acestui guvern pe care-l considerau reacționar dansînd hore naționale în piața publică, ținîndu-i de mină pe simplii soldați. Această manifestare democratică — precizează Saint Aulaire — i-a izbit profund și le-a făcut mai simpatică cauza pentru care aceștia au venit s-o apere în România”¹⁴. Înălțătoarele clipe din Piața Unirii, cînd voluntari și localnici s-au prins într-o horă frățească, de o semnificație deosebită, îl emoționează pe diplomatul francez, care afir-mă că „Transilvania este aceea care a cuprins România și nu invers”¹⁵. Impersonat este și șeful misiunii militare franceze, generalul Berthelot, care ia parte la vibranta manifestare patriotică a românilor¹⁶.

Și în alte documente oficiale din această perioadă, ministrul fran-cez, depășind atribuțiile unui ambasador, manifestă față de problemele românești multă înțelegere. Alături de generalul Berthelot susține nece-sitatea continuării furnizării materialelor de război României, arătînd că „armata română a putut fi reconstituită grație sprijinului acordat de Franța, dar și încrederii pe care acest sprijin l-a avut pînă la capăt”¹⁷. Convins de valoarea armatei române, de sacrificiul făcut de popor, Saint Aulaire insistă în telegrama adresată la 7 iulie ministrului Ribot asupra popularizării în presa franceză, atît a „efortului României, pînă acum puțin cunoscut”¹⁸, cît și a măsurilor cu caracter democratic luate de guvernul român¹⁹.

De asemenea, din aceste documente este evidentă atenția cu care urmărește evenimentele politice interne, fricțiunile dintre oamenii poli-tici și mai ales preocuparea pentru preîntîmpinarea oricărei diminuări a autorității guvernului român, fapt „deosebit de hazardos și cu efectele

¹³ *Ibidem*

¹⁴ *Ibidem*

¹⁵ Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 276

¹⁶ Vasile Netea, C. Gh. Marinescu, *Liga culturală și Unirea Transilvanici cu România*, Editura Junimea, Iași, 1978, p. 288

¹⁷ Arhivele Statului București, *microfilme Franța, rola 90* cadrul 8

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ Arhivele Statului București, *microfilme Franța, rola 90*, cadrul 6

cele mai supărătoare²⁰. Rapoartele lui Saint Aulaire conțin interesante referiri la propaganda desfășurată de Germania și Austro-Ungaria pe frontul din Moldova, în rîndul soldaților ruși și la măsurile luate de aliați pentru combaterea ei²¹. Totodată, în obiectivul ambadorului francez se află relațiile dintre România și Serbia, fiind preocupat de stabilirea unor raporturi cit mai bune între cele două state, garanție pentru buna desfășurare a lucrărilor viitoarelor întrevederi de pace²².

În cercetarea și înțelegerea problematicii atît de bogate a primului război mondial, a participării României, nu de pe poziții imperialiste, la prima mare conflagrație internațională, documentele oficiale ale miniștrilor francezi, cuprinzînd interesante referiri asupra evenimentelor de pe teritoriul României sînt izvoare de valoare pentru cunoașterea și aprofundarea acestui moment²³. Cu atît mai mult, în cazul de față, cînd ele se referă la vara anului 1917, cînd eroicele fapte de arme ale trupezilor române de la Mărăști, Mărășești și Oituz au dovedit întregii omeniri voința fermă a poporului român de a-și salvagarda independența și unitatea națională. „*Românii — se arată într-un document al vremii — au înscris în istoria lumii Siretul alături de Marna, Isera și Isonzo*”²⁴. Aceste victorii istorice au dat imbold și speranță tuturor românilor, contribuind la intensificarea luptei pentru eliberare națională și la realizarea unirii tuturor provinciilor românești într-un singur stat național.

AUS DER GEHEIMKORRESPONDENZ DES FRANZÖSISCHEN GESANDTEN IN RUMÄNIEN IM JAHRE 1917

Zusammenfassung

In der Erforschung des den ersten Weltkrieg betreffenden Fragenkreises spielt der Briefwechsel der damals im Ausland tätigen französischen Minister eine bedeutende Rolle. Diese Dokumente, vor allem die vom französischen Grafen de Saint Aulaire unterzeichneten, der sich damals als Gesandter Frankreichs in Rumänien befand, enthalten wertvolle Hinweise über die von den im In- und Ausland weilenden Rumänen

²⁰ *Ibidem*, cadrul 13

²¹ *Ibidem*, cadrul 14

²² *Ibidem*, cadrul 23

²³ În prezentul studiu sînt valorificate doar cîteva din documentele diplomatice ale anilor 1916—1918, urmînd ca într-o lucrare ulterioară aceste izvoare să fie utilizate complet.

²⁴ 1918 — *Unirea Transilvaniei cu România*, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Editura Politică, București, 1978, p. 427

entfaltete Tätigkeit im Hinblick auf die Verwirklichung der nationalen Einheit, über das politische Leben im Sommer des Jahres 1917, sowie über die Situation der moldauischen Front.

In der vorliegenden Arbeit wird vor allem aufgezeigt, wie sich die Ereignisse im Sommer des Jahres 1917, der gerechte Kampf des rumänischen Volkes für seine nationale Einheit, im Bewusstsein einiger ausländischer Diplomaten widerspiegelt, wobei vor allem auf die geheime Korrespondenz des Grafen de Saint Aulaire näher eingegangen wird.